

ZAGADNIENIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO ZIEM GÓRSKICH

JAN CHMIELEWSKI

Część I

ROLA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W ZAGOSPODAROWANIU ZIEM GÓRSKICH

Inicjatywa podjęta przez Wydział V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN w przedmiocie zorganizowania odrębnego Komitetu, którego celem byłoby opracowanie podstaw naukowych dla właściwego gospodarowania zasobami przyrodniczymi rejonów górskich południowych województw — może mieć znaczenie przełomowe dla rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społecznego tej części Polski.

Obszar będący przedmiotem wszechstronnego rozeznania przez tworzący się Komitet PAN obejmuje — z punktu widzenia geograficznego:

— szereg „regionów” naturalnych, tworzących układ pasmowy w części południowej Polski o generalnym kierunku wschód-zachód. W układzie tym występuje silne zróżnicowanie pod względem odmiennej struktury fizjograficznej poszczególnych obszarów składowych pasma, oraz sposobu i poziomu zagospodarowania.

Pasma te obejmują idąc od wschodu:

A. część polską Karpat, to znaczy kilka grzbietów Bieszczadów należących do Beskidów Wschodnich (od Przełęczy Uzockiej po Przełęcz Łupkowską), część południowa obszaru Podgórze Karpackiego przyległego do Beskidów od północy, — oraz Beskidy Zachodnie (od Przełęczy Łupkowskiej po Bramę Morawską) a więc: Beskid Niski, Wysoki, Wyspowy, Średni i Śląski; Podhale (stanowiące wyraźne obniżenie pomiędzy Beskidami a Tatrami);

Tatry (część polska Tatr z Podtatrzem) — dalej zaś ku zachodowi poza Kotliną Raciborsko-Oświęcimską.

B. Sudety (ciągące się od Bramy Morawskiej po Bramę Łużycką). Ten jeden z najstarszych masywów górskich Europy stanowi zespół jednostek krajobrazowych mianowicie:

- Sudety Wschodnie (z położoną między nimi Kotliną Kłodzką)
- Sudety Środkowe
- Sudety Zachodnie (stanowiące otoczenie doliny Jeleniogórskiej).

Obszary te różnią się zasadniczo od północnej, środkowej części naszego kraju stanowiącej tereny starych wyżyn i nizin akumulacji lodowcowych i wielkich dolin o odmiennym sposobie i charakterze zagospodarowania.

Pas południowy to przede wszystkim układ terenów podgórskich i górskich, których wyniesienie nad poziom morza wynosi od 300—400 m. do 1000—1700 m, zaś w części polskiej obszaru wysokogórskiego Tatr wyniesienia dochodzą tu do 2499 m n. p. morza (Rysy).

Z punktu widzenia administracyjnego ziemie górskie stanowią część składową obszarów województw południowych Polski, a mianowicie:

Lp.	Nazwa województwa	Powierzchnia w km ²		Zaludnienie	
		Ogólna	w tym ziem górsk.	Ogólne	w tym na ziem. gór.
1	Rzeszowskie	18639	8469	1530	633
2	Krakowskie	15638	7390	2359	764
3	Katowickie	9389	1189	3040	282
4	Opolskie	9532	291	887	23
5	Wrocławskie	19033	5110	1986	636
Razem		72231	22449	9802	2338

co stanowi już w stosunku do zsumowanej powierzchni pięciu województw 31%, a w stosunku do całości obszaru kraju 8%. Ludność stała zamieszkująca tereny górskie wymienionych wyżej pięciu województw wynosi 24% ogółu ludności tego obszaru, oraz odpowiednio 8,5% w stosunku do ogółu mieszkańców kraju (nie licząc ludności czasowo przebywającej na wczasach, lecznictwie oraz dla celów turystyczno-sportowych, która np. w części polskiej regionu Tatr i Podtatrza wynosi obecnie powyżej 1 miliona rocznie).

Jak widać z powyższego, rząd wielkości terenów górskich Polski obejmujących szereg wyodrębniających się jednostek geograficznych kwalifikuje problematykę studiów naukowo-badawczych i koncepcyjnych na tym obszarze do skali zagadnień nie tylko regionalnych, lecz nawet i ogólnokrajowych.

Tym samym obszary te w dyscyplinie planowania przestrzennego zaliczyć należy do grupy podlegającej dyscyplinie planowania wielkoprzestrzennego, to znaczy planowaniu krajowemu i regionalnemu.

Specyficzna problematyka terenów górskich wymaga opracowania odpowiedniej metody pracy badawczej i koncepcyjnej ujmującej jednolicie całokształt zagadnień tych Ziemi.

Ustalenie zasad racjonalnego zagospodarowania tych terenów wymaga oczywiście wydatnego udziału NAUKI, co w konsekwencji ostatecznej pozwoli na ustalenie i zweryfikowanie szeregu wytycznych na rzecz prawidłowo podejmowanych decyzji w zakresie:

- założeń perspektywicznego planu gospodarczego, a więc założeń ekonomicznych i społecznych,
- koncepcji planów zagospodarowania wielkoprzestrzennego krajowego i regionalnego dla tych terenów oraz
- właściwego ustalenia kolejności realizacji i koordynacji zamieszczonych elementów zainwestowania terenu w określonym czasie.

Oznacza to ustalenie wytycznych realizacyjnych, ważnych dla każdego typu gospodarki współczesnej — tym bardziej zaś dla socjalistycznej gospodarki planowej oraz zharmonizowanie podstawowych inwestycji z istniejącymi wartościami przyrodniczymi i gospodarczymi (społecznymi i ekonomicznymi).

W ostatecznym wyniku powyżej przedstawionego stanu rzeczy, mamy prawo do mniemania, iż podejmowana przez Komitet inicjatywa może położyć kres dotychczasowemu stanowi chaosu w zakresie założeń społecznych, gospodarczych i w niewłaściwym użytkowaniu terenów Ziemi Górskich. Inicjatywa ta przyczynić się również powinna do rozsądnego i odpowiednio wyrażonej oceny potrzeb i koncepcji ładu gospodarczego i przestrzennego.

Po gorzkich i kosztownych doświadczeniach okresu ubiegłego zdajemy sobie dobrze sprawę, iż właściwe zagospodarowanie omawianych terenów osiągnąć można jedynie drogą stworzenia takiego układu elementów planu rozwoju gospodarczego, który pozwoli w sposób racjonalny doprowadzić do pełnego osiągnięcia zamierzonego efektu społeczno-gospodarczego.

A celem tym jest przecież stworzenie jak najlepszych warunków rozwoju zarówno dla zbiorowości, jak i dla poszczególnych jednostek, zamieszkujących i przebywających na terenach górskich naszego kraju.

Dotychczasowe wnioski z praktyki planowania gospodarczego w Polsce postulują rozszerzenie się problematyki planowania (w szerokim rozumieniu tego pojęcia) — co pozwala mieć nadzieję na uniknięcie w przyszłości szeregu rażących błędów nie tylko w zakresie koordynacji

i lokalizacji inwestycji, lecz również i w zakresie nieodpowiedniego wykorzystania walorów i zasobów środowiska przyrodniczego — jakie miały miejsce w ciągu ostatnich dwunastu lat i nawet mają miejsce dotychczas.

Ta ujawniająca się obecnie tendencja rozszerzenia problematyki planowania obejmuje również zagadnienie jego aspektu przestrzennego, jako ważnego składnika przyszłej organizacji aparatu planowania w Polsce.

Pełny zakres problematyki planowania wielkoprzestrzennego obejmuje — jak wiemy — wszystkie podstawowe a więc wiodące elementy gospodarki narodowej w ich skomplikowanych powiązaniach i współzależnościach.

Toteż ustalenie zasad współpracy podstawowych funkcji społecznych i gospodarczych na obszarach Ziemi Górskich, a zwłaszcza:

- gospodarki rolnej i leśnej,
- gospodarki wodnej,
- obszarów o optymalnym nasileniu właściwości sprzyjających procesowi regeneracji sił ludzkich (a więc obszarów wypoczynkowych, sportowych i obszarów lecznictwa),
- ośrodków produkcji przemysłowej,
- obszarów i ośrodków usługowych oraz związanych z wyżej wymienionymi elementami,
- układów osiedleńczych razem z wiążącymi je,
- układami komunikacji

przy pełnym respektowaniu zasad Ochrony Środowiska Przyrodniczego — w nierozrywanych i kompleksowych powiązaniach — stworzą najszersze ramy rozstrzygnięć przestrzennych również i dla podstawowych elementów problematyki górskiej.

Stosowanie zasad ochrony środowiska geograficzno-przyrodniczego w szerokim pojęciu jego znaczenia obejmowałoby w szczególności:

- twórczy współdziałanie organów ochrony przyrody w procesie przeobrażenia środowiska geograficznego zgodnie z założeniami rozwoju gospodarczego i kulturalnego państwa,
- ustalenie systemu Parków Narodowych i rezerwatów przyrody charakteryzujących potencjał przyrodniczy Ziemi Górskich — jako koniecznej podstawy do badań i kontroli zachodzących tam procesów oraz stosowania uzyskiwanych doświadczeń w innych rejonach obszarów górskich,
- realizację postulatu nie tylko utrwalenia naturalnych walorów terenów chronionych, lecz i kształtowanie nowych walorów krajobrazowych na obszarach przeobrażonych technicznie i przyrodniczo.

Rozstrzygnięcia te razem z odpowiadającymi im wielkościami produkcyjnymi i wielkościami świadczonych usług, stanowić będą konieczny i wystarczający **Zakres Zadań** stawianych do rozwiązania przyszłemu Komitetowi PAN.

Przebudowa struktury przestrzennej obszarów górskich i podgórskich Polski w kierunku odpowiadającym potrzebom gospodarki socjalistycznej, a zatem humanistycznej w naszym kraju — musi się stać w chwili obecnej jednym z aspektów szeroko pojmowanego planowania integralnego wyrażającego się zarówno w metodach i zakresie planowania gospodarczego, jak i w metodach i zakresie planowania przestrzennego, a więc obejmujących zarówno plan gospodarczy jak i plan przestrzenny.

Tak rozumiana metoda planowania integralnego stanowić powinna skuteczne narzędzie w układzie współczesnych stosunków społeczno-ekonomicznych krajów gospodarki planowej, służące również świadomemu przekształceniu lub zachowaniu środowiska geograficznego przez odpowiednie zagospodarowanie tych terenów zgodnie z wskazaniem nauki oraz zgodnie z wskazaniem wynikającymi z wykonywanej praktyki.

I właśnie dlatego, w zakresie tak pojmowanej roli planowania przestrzennego podjęta działalność wymaga opracowania metod i systematyki przedmiotu stwarzając konieczność rozszerzania zakresu zainteresowań instytucji o najwyższej hierarchii naukowej w Polsce, jaką jest PAN.

Część II

OCENA AKTUALNEJ SYTUACJI W PLANOWANIU PRZESTRZENNYM W POLSCE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA ZIEM GÓRSKICH

Jakkolwiek początków planowania „wielkoprzestrzennego” można doszukać się nawet na przestrzeni ubiegłych stuleci, to za właściwy początek planowania regionalnego występującego już pod tą nazwą, należy uznać lata dwudzieste bieżącego wieku.

W Polsce planowanie regionalne zostało zapoczątkowane w końcu 1930 r. formalnym utworzeniem „Biura Planu Regionalnego Warszawy”. Na przestrzeni czasu 1930—1939 organizacją planowania regionalnego zostało objęte przeszło 50% ówczesnego obszaru Kraju, a w r. 1935 (a więc na 4 lata przed wybuchem II wojny światowej) doświadczenie z dotychczasowej praktyki w planowaniu regionalnym w Polsce wykazały konieczność utworzenia ośrodka koordynacji i prac koncepcyjnych w skali całości obszaru kraju.

W stosunku do tematyki obszarów górskich ówczesnego obszaru Polski powstają w okresie wymienionym wyżej:

„Biuro Planowania Regionalnego Podhala i Beskidu Zachodniego” — (1934—1937),

„Biuro Planowania Regionalnego Huculszczyzny” (1934—1937),

„Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich” (1936—1939) jako organ planowania utworzonego w tymże roku Związku Ziem Górskich,

„Biuro Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego” (1937—1939),

„Biuro Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Stanisławowskiego” (1937—1939).

Działalność tych ośrodków planowania, tworzonych zarówno przez władze państwowe jak i organizacje społeczne, pozostawiło wiele cennego materiału w postaci studiów podstawowych elementów problematyki fizjograficznej, społeczno-gospodarczej oraz koncepcyjno-przestrzennej tych ziem. Materiały te częściowo odnalezione oraz rekonstruowane w 1945 r. pozwoliły po latach okupacji na dobry start ośrodków planowania przestrzennego, obejmujących obszary górskie i podgórskie.

W Polsce Ludowej od zarania działalności w zakresie tworzenia zrębów aparatu planowania państwowego zwrócono przede wszystkim uwagę na aspekt przestrzenny planowania, powołując do życia organizacje (i władze) Planowania Przestrzennego obejmujące cały zakres tematyki: od skali krajowej (Główny Urząd Planowania Przestrzennego — tzw. „GUPP”) poprzez skalę planowania regionalnego obejmującego wszystkie województwa (Regionalne Dyrekcje planowania przestrzennego — tzw. „RDPP”) — do skali planów miejscowych, a w niej urbanistyki (Miejscowe Urzędy Planowania Przestrzennego — tzw. „MUPP”).

Planowanie Przestrzenne wyprzedziło zatem organizację Planowania Gospodarczego, którego organa powstają z opóźnieniem 1,5 rocznym (CUP).

Jednakże działalność tak zorganizowanego aparatu (a zarazem władz) planowania, która pozostawiła wiele cennego materiału poznawczego i koncepcyjnego we wszystkich zakresach planu uległa rozbiciu w połowie roku 1949, w okresie reorganizacji władz Planowania.

Jednolita dotychczas organizacja i prace w zakresie planowania przestrzennego została podzielona w ten sposób, że planowanie wielkoprzestrzenne (krajowe i regionalne) przeszło do kompetencji „PKPG”, planowanie urbanistyczne — do Ministerstwa Budownictwa, a potem do Komitetu Urbanistyki i Architektury „KUA”, zaś planowanie terenów wiejskich przeszło całkowicie do Ministerstwa Rolnictwa.

Skutki takiego rozbicia były następujące: przestrzenne planowanie krajowe — praktycznie przestało istnieć.

Planowanie regionalne uległo w swojej treści wypaczeniu: zamiast poprzedniego charakteru powszechnego, planowanie regionalne ograniczono do opracowań na niektórych tylko obszarach intensywnego inwestowania (np. GOP).

Planowanie miast ograniczone zostało do opracowań leżących w granicach administracyjnych miast i jakkolwiek dało duży wkład pracy to jednak wobec braku przestrzennych opracowań regionalnych szerszego tła, rozumianego uprzednio jako „region miejski” lub „strefa podmiejska” — uległo swoistemu procesowi „duszenia się”. To ciekawe zjawisko miało źródło w zawężaniu problematyki miasta do „obszaru zainwestowania miejskiego” oraz poniechaniu systematycznych skoordynowanych studiów naukowych w zakresie potrzeb planowania regionów miejskich. Zagadnienie terenów wiejskich (arealu produkcji rolnej wraz z odpowiednim układem osadniczym) zostało w praktyce zupełnie zapoznane i zignorowane.

W okresie od 1949 r. do października 1956 r., a więc w okresie upadku planowania przestrzennego rozpoczął się jednak powolny proces odrażdzenia się tej niezbędnej dyscypliny, m. in. znalazło to wyraz w następujących faktach:

- Skoordynowanym wysiłkiem utworzonego przy Instytucie Urbanistyki i Architektury „Zakładu Teorii Układów Przestrzennych” oraz Katedry Planowania Przestrzennego Politechniki Warszawskiej — zostały opracowane i opublikowane w „Pracach IUA” w okresie 1950—1956 materiały metodologiczne i koncepcyjne dotyczące planu zagospodarowania przestrzennego Regionu Tatr i Podtatrza.
- Utworzone w r. 1954 przy PKPG przedsiębiorstwo pt. „Biuro Planów Regionalnych” wykonujące plany zagospodarowania przestrzennego wybranych obszarów intensywnego zainwestowania — (np. GOP, Okręg Krakowski i inne) — wykonało w zakresie tematyki górskiej (przez pracownię terenową w Krakowie):
  - „Studia do planu Regionalnego Doliny Dunajca (1954)”,
  - „Studia do planu Regionalnego Doliny Górnego Sanu” (1954),
  - „Ekspertyzę” dla polskiej części Regionu Tatrzańskiego w 1955 r. oparta m. in. na pracach teoretycznych związanych z planem zagospodarowania tego regionu.
- W naczelnej instancji planowania gospodarczego powstał organ planowania perspektywicznego obejmujący także niektóre zagadnienia planowania wieloprzestrzennego w 1955/56 r.
- W zakresie problematyki ogólnokrajowej — Komitet Gospodarki Wodnej PAN opracował „Założenia planu gospodarki wodnej w Polsce” (1955/56).

Ocena obecnej sytuacji na odcinku planowania przestrzennego w Polsce jest przedmiotem wznowionych gorących dyskusji i prac nad tym zagadnieniem w trzech zakresach potrzeb: nauki nauczania oraz potrzeb aparatu państwowego.

Podjęte dyskusje i prace mają na celu wyjaśnienie generalnych zasad usprawniających dotychczasowe metody planowania oraz rozszerzenie dotychczasowego zakresu planowania przez:

- wzmocnienie połączeń planowania gospodarczego z nauką
- docenienie właściwej roli planowania perspektywicznego (gospodarczego i przestrzennego) oraz planowania przestrzennego w każdej skali.

W chwili obecnej obserwujemy (poza nielicznymi wyjątkami) wzrastające zrozumienie znaczenia Planowania Przestrzennego przez szerokie kręgi specjalistów, jak również przez władze państwowe. Istnieją również podstawy do przypuszczeń, że w pojęciu wiążących decyzji o formach organizacyjnych państwowego planowania przestrzennego wezmą udział przedstawiciele instytucji naukowych oraz społeczne czynniki fachowe.

Wydaje się więc, że Nauka Polska, a więc i jej Naczelna Organizacja, nie może się uchylić od odpowiedzialności i w tym zakresie. Faktem tej współpracy może się stać nie tylko konkretne rozstrzygnięcie postawionego problemu (o znaczeniu ogólnokrajowym) przez utworzony dla tych zadań specjalny organ PAN — lecz również dalsze pogłębienie metod pracy w szczególności nad planowaniem przestrzennym, rozszerzenie podstaw naukowo-badawczych oraz próba uogólnień w zakresie potrzeb teorii planowania przestrzennego.

W tym stanie rzeczy wznowienie studiów naukowych nad problematyką Ziem Górskich i objęcie patronatu przez PAN należy uznać za zbieżne z intencjami władz państwowych, co w konsekwencji ostatecznej może stać się niejako modelem właściwego ustawienia omawianych zagadnień.

Część III

PROPOZYCJA ZASAD ORGANIZACJI I DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJI NAUKOWYCH W OPRACOWANIU PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW GÓRSKICH — DLA POTRZEB APARATU PLANOWANIA

Główną instytucją badawczą i koordynującą w zakresie problematyki naukowo-badawczej i koncepcyjnej obszarów górskich Polski może być Polska Akademia Nauk.

Jednostką prowadzącą i koordynującą wyniki prac naukowych w powyższym zakresie może być np. „Komitet do spraw zagospodarowania Ziemi Górskich” przy Wydziale V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN.

W zakresie podanym wyżej Komitet korzysta ze współpracy innych jednostek PAN, a ponadto współpracuje z innymi instytucjami naukowymi poza PAN.

Na przykład:

- a) wewnątrz PAN: Instytut Ochrony Przyrody, Instytut Geografii, Sekcja Architektury i Urbanistyki, Zakład Ekonomii i inne;
- b) na zewnątrz PAN: współpraca z instytucjami naukowymi, jak: Instytut Ekonomiki Rolnej, Instytut Urbanistyki i Architektury, Instytut Gospodarki Komunalnej, Geodezyjny Instytut Naukowo-Badawczy, Instytut Naukowo-Badawczy Kolejnictwa i inne.

Katedrami i Zakładami Wyższych Uczelni: jak Katedrami i Zakładami Planowania Przestrzennego w Warszawie, Krakowie, Gdańsku i Wrocławiu oraz zainteresowanymi Katedrami innymi, jak np. Geografii Ekonomicznej itp.

Organizacjami społecznymi jak Polskie Towarzystwo Geograficzne, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Stowarzyszenie Architektów R. P. (SARP) lub też mogących powstać jak np. „Towarzystwa Popierania Rozwoju Ziemi Górskich” itp.

Działalność Komitetu opierałaby się w zasadzie na pracy zespołów roboczych. Dla usprawnienia i ekonomii pracy należy dążyć do ograniczenia ilości zespołów, z zachowaniem jednak warunku objęcia pełni podstawowych zagadnień.

Pośród Zespołów Roboczych Komitetu należy wyróżnić dwie grupy pracy: analityczną i syntetyczną.

Grupa analityczna powinna — przez odpowiedni dobór zespołów specjalistycznych objąć podstawowe problemy zagospodarowania Ziemi Górskich. Wydaje się, iż grupa ta powinna składać się z zespołów o następującej tematyce np.: geologia i kopalnictwo, geografia fizyczna (biogeografia, meteorologia, hydrografia, geomorfologia), geografia gospodarcza, rolnictwo i urządzenia rolne, leśnictwo, przemysł i przetwórstwo, gospodarka wodna i energetyka, zagadnienia demograficzne, zagadnienia układów osiedleńczych, służba zdrowia i gospodarka uzdrowiskowa, wypoczynek, turystyka i sport, komunikacja, ochrona wartości kulturalnych i sztuki, ochrona przyrody, zagadnienia socjologiczno-społeczne, zagadnienia legislacyjne (założenia społeczno-ustrojowe).

Grupa syntetyczna powinna zawierać dwa wzajemnie uzupełniające się działy: planowania gospodarczego i planowania przestrzennego.

Dział planowania gospodarczego powinien obejmować opracowanie zagadnień programu społecznego i ekonomicznego planu zagospodarowania Ziem Górskich.

Dział planowania przestrzennego w oparciu o wytyczne programowe działu poprzedniego, oraz prace i wnioski zespołów roboczych grupy analitycznej — opracowuje koncepcje lokalizacji i koordynacji przestrzennej podstawowych elementów zagospodarowania w określonych warunkach środowiska geograficznego, zgodnie ze wskazaniem nauki i z uwzględnieniem istniejącego stanu zainteresowania oraz aktualnego stanu rozwoju społecznego.

Opracowanie zagadnień tego działu w porozumieniu z działem poprzednim, odbywać się może — ze względów praktycznych — w dwóch głównych ośrodkach pracy: warszawskim i krakowskim.

W miarę potrzeby mogą być włączane i inne ośrodki naukowo-badawcze w zakresie problematyki planowania Ziem Górskich, a przede wszystkim ośrodek wrocławski.

Ośrodkami stałej pracy planistycznej Komitetu będą pracownie związane z Katedrami bądź Zakładami planowania wielkoprzestrzennego w innych instytucjach naukowych w

- Warszawie (np. specjalizacja pracowni: ujęcie problematyki ziem górskich w skali planu ogólnokrajowego, oraz plan regionalny Tatr i Podtatrza),
- Krakowie (np. specjalizacja pracowni: ujęcie problematyki w skali planowania regionalnego terenów górskich woj. rzeszowskiego, krakowskiego, katowickiego),
- ewentualnie we Wrocławiu (do czasu utworzenia tego ośrodka plany reg. Ziem Górskich woj. opolskiego i wrocławskiego przejmuje ośrodek warszawski).

Część IV

PODSTAWOWE I NAJPILNIEJSZE POTRZEBY W ZAKRESIE BADAŃ NAUKOWYCH W DZIEDZINIE PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO TERENÓW GÓRSKICH

Należy dążyć do uzyskania w możliwie najkrótszym czasie zestawienia dotychczas wykonanych materiałów i prac związanych z zagospodarowaniem przestrzennym Ziem Górskich, a w szczególności materiałów kartograficznych, monograficznych, ikonograficznych i naukowo-badawczych w zakresie podanych wyżej działów analizy; koncepcji gospodarczych i koncepcji planów przestrzennych zarówno dotyczących całości obszaru Ziem Górskich jak i poszczególnych jego części.

Ustalenie wskazań i wniosków dla zagospodarowania tych Ziemi, wynikających z dotychczasowych prac nad przestrzennym zagospodarowaniem całości Kraju.

Ustalenie tematyki dalszych badań koniecznych i wystarczających dla opracowań naukowych i syntezy w pierwszym przybliżeniu (zarysu wstępnej koncepcji przestrzennej).

Część V

TEZY WYNIKAJĄCE Z NINIEJSZEGO OPRACOWANIA

Tezy części I pt.: *Rola planowania przestrzennego w zagospodarowaniu ziem górskich w Polsce*

- I/1 Inicjatywa podjęta przez PAN słusznie obejmuje równocześnie sprawy zachowania środowiska geograficzno-przyrodniczego Ziemi Górskich oraz planowego wykorzystania ich wartości w gospodarce narodowej.
- I/2 Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego opartych na podstawach naukowych — jest jedyną drogą wiodącą do racjonalnego zagospodarowania tych obszarów.
- I/3 Ze względu na odrębność Ziemi Górskich pod względem fizjograficznym i gospodarczym obszar tych Ziemi wymaga generalnego opracowania zarówno w skali zagadnień planu krajowego, jak i planów regionalnych. Rozwiązanie koncepcji tego obszaru na podstawie niezależnych od siebie opracowań fragmentarycznych — bez opracowania generalnego problemu — byłoby błędne.
- I/4 Podstawowe zadania problemowe wymagają bezwarunkowego udziału nauki, która wprowadzając odpowiednią metodę w opracowaniach pełnej problematyki tych Ziemi stworzy właściwe podstawy do prawidłowo podejmowanych decyzji w zakresie założeń perspektywicznego planu gospodarczego, a więc:
  - założeń ekonomicznych i społecznych.
  - koncepcji planów zagospodarowania wielkoprzestrzennego w skali krajowej oraz poszczególnych regionów.
  - właściwego ustalenia kolejności realizacji i koordynacji zespołu kompleksowo rzutujących na siebie inwestycji.
- I/5 Istota gospodarki planowej, zwłaszcza w kraju o socjalistycznym, a więc humanistycznym systemie gospodarowania — wymaga pełnej integralności procesu planowania, a więc obejmuje zarówno elementy planu gospodarczego jak i planu przestrzennego wyrażające się w odrębnych metodach i zakresie planowania gospodar-

czego, jak i w odrębnych metodach i zakresie planowania przestrzennego.

- I/6 Pełny zakres problematyki planowania wielkoprzestrzennego obejmujący wszystkie podstawowe (a więc wiodące) elementy gospodarki narodowej w ich skomplikowanych powiązaniach i współzależnościach musi również w pełni uwzględnić zasady *Ochrony Przyrody*.
- I/7 Dominata zagadnień środowiska geograficzno-przyrodniczego występująca na obszarach Ziemi Górskich stanowić powinna słuszną podstawę do podjęcia prac w zakresie całości problematyki tych Ziemi — przez specjalny Komitet powołany przy Wydziale V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN.

Tezy części II pt.: Ocena aktualnej sytuacji w planowaniu przestrzennym w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem planów zagospodarowania ziem górskich

- II/1 W obecnym okresie wzrastającego znaczenia planowania przestrzennego w skali krajowej i regionalnej należy zarówno wykorzystać dorobek osiągnięty w latach ubiegłych, jak również wydatnie pogłębić metody planowego rozeznania w szczególności zaś przez ugruntowanie właściwych podstaw naukowych oraz wiązanie ich z perspektywicznym planowaniem gospodarczym i wielkoprzestrzennym.
- II/2 Dalsze prace PAN w tym zakresie powinny doprowadzić do opracowania ustaleń, metod oraz rozszerzenia podstaw naukowo-badawczych integralnego planowania państwowego.

Tezy części III pt.: Propozycja zasad organizacji i działalności instytucji naukowych w opracowaniu planów zagospodarowania terenów górskich — dla potrzeb aparatu planowania państwowego

- III/1 Główną instytucją badawczą i koordynującą w zakresie problematyki naukowo-badawczej i koncepcyjnej obszarów górskich Polski jest Polska Akademia Nauk.
- III/2 Jednostką prowadzącą i koordynującą wyniki prac naukowych w powyższym zakresie jest np. „Komitet do spraw zagospodarowania Ziemi Górskich” przy Wydziale V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN.

- III/3 W zakresie podanym wyżej Komitet korzysta ze współpracy innych jednostek w PAN, a ponadto współpracuje z innymi instytucjami naukowymi poza PAN, jak właściwymi instytutami badawczymi, właściwymi Katedrami i Zakładami na wyższych uczelniach oraz organizacjami społecznymi zajmującymi się tymi zagadnieniami.
- III/4 Działalność Komitetu opierałaby się na pracy zespołów roboczych. Dla usprawnienia i ekonomii pracy należy dążyć do ograniczania ilości zespołów, z zachowaniem jednak warunku objęcia pełni podstawowych problemów.
- III/5 Zespoły robocze Komitetu dzielą się na dwie grupy uzupełniającej się pracy analitycznej i syntetycznej.
- III/6 Grupa analityczna powinna przez odpowiedni dobór zespołu pracy specjalistycznej — objąć podstawowe problemy zagospodarowania Ziemi Górskich.
- III/7 Grupa syntetyczna powinna zawierać dwa współpracujące ze sobą działy planowania gospodarczego i przestrzennego.
- III/8 Dział planowania gospodarczego obejmuje opracowanie zagadnień programu społecznego i ekonomicznego dla regionów i całości układu Ziemi Górskich.
- III/9 Dział planowania przestrzennego — opracowanie zagadnień tego działu odbywa się w oparciu o wytyczne programowe działu planu gospodarczego, oraz opracowania wynikowe zespołów roboczych grupy analitycznej.

Głównym zadaniem tego działu jest opracowanie koncepcji lokalizacji i koordynacji przestrzennej podstawowych elementów programu zagospodarowania tych Ziemi z uwzględnieniem określonych warunków środowiska geograficznego — zgodnie ze wskazaniami nauki i przy pełnym uwzględnianiu istniejącego stanu zagospodarowania terenu oraz aktualnego stanu rozwoju społecznego.

Ze względów praktycznych opracowania tego działu powinny być wykonywane w dwóch głównych ośrodkach pracy: warszawskim i krakowskim.

W miarę potrzeby mogą być włączane i inne ośrodki naukowo-badawcze w zakresie zagadnień obszarów górskich, a przede wszystkim ośrodek wrocławski.

Ośrodkami stałej pracy planistycznej Komitetu będą pracownie związane z odpowiednimi Katedrami bądź Zakładami planowania wieloprzestrzennego innych instytucji naukowych w Warszawie, Krakowie i ew. we Wrocławiu.

Tezy części IV pt.: *Podstawowe i najpilniejsze potrzeby w zakresie badań naukowych w dziedzinie planowania przestrzennego terenów górskich*

- IV/1 Zestawienie dotychczas wykonanych materiałów i prac związanych z zagospodarowaniem przestrzennym Ziemi Górskich, a w szczególności materiałów kartograficznych, monograficznych, ikonograficznych, badawczych w zakresie podanych wyżej działów analizy (teza III/6), koncepcji gospodarczych i koncepcji planów przestrzennych zarówno dotyczących całości obszaru Ziemi Górskich, jak i poszczególnych jego części.
- IV/2 Ustalenie wskazań i wniosków dla zagospodarowania Ziemi Górskich, wynikających z dotychczasowych prac nad przestrzennym zagospodarowaniem całości kraju.
- IV/3 Ustalenie tematyki dalszych badań koniecznych i wystarczających dla opracowań naukowych syntezy w pierwszym przybliżeniu (zarysu wstępnej koncepcji przestrzennej).